

EBE KARAÇAMI (*Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana*)'NİN YENİ BİR YAYILIŞ ALANI

New Distribution Area Of *Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana*

Duran AYDINÖZÜ*

Özet

Ülkemizin endemik iki çam türünden biri olan Ebe karaçamının Türkiye'deki yayılış alanı sınırlıdır. Esas yayılış alanı Bolu ve çevresi olan Ebe karaçamının mevcut literatüre göre bilinmeyen yeni bir yayılış alanı yine bu yörede, Gerede güneyinde ilk defa tarafımızdan bulunmuştur**.

Abstract

Pinus nigra ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana* which is one of the species of the two endemic pines in Turkey is limited. The distribution area of var. *Şeneriana* mainly is spread environment of Bolu. A new distribution area of this pine is found for the first time by us, in the South of Gerede.

Giriş

Bilindiği gibi karaçamın Avusturya karaçamı (*Pinus nigra* var. *Austriaca* Aschers. Gr.), Kalabriya karaçamı (*Pinus nigra* var. *Calabrica* Schneider in *Silva Tar. Freiland – Nadelh.*), Toros karaçamı (*Pinus nigra* var. *Pallasiana* Aschers ve Graebner) ve Pirene karaçamı (*Pinus nigra* var. *Cevnensis* Rehder Stand. Cycl. Of Hort.) olmak üzere dört esas türü olup bunlardan *Pinus nigra* var. *Pallasiana* Aschers ve Graebner Anadolu ve Kıbrıs'ta yayılmıştır (ACATAY, 1956). Kuzeybatı Anadolu'da Bolu Çaydurt yöresi sınırları içinde doğal yayılış göstermekte olan var. *Şeneriana*, ilk defa Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu (1955) tarafından tesbit edilmiştir.

Söz konusu çam, Bolu'dan 20 km mesafede Çaydurt bölge şefliği mıntıkasında Güneygidriş köyünün kuzeyinde denizden 100-1100m. Yükseklikte takriben 200 hektar genişliğinde seyrek topluluklar teşkil eder. Toros karaçamı (*Pinus nigra* Arnold var. *Pallasiana* Antoine) ile birlikte aynı yetişme ortamında bulunur. Yayılış sahası esas itibarıyla Akdoğan ve Avşar tepeleri arasında bulunan bir hattın kuzeye doğru meyilli bir yamacı üzerinde uzanır. Ana kaya kalkerli şistlerden meydana gelmiştir. Toprak balçık ve çok taşlıdır (SAATÇIOĞLU, 1955).

Genç ve kısmen orta yaşlı ağaçlar saha üzerinde çok aralıklı, yer yer münferit durumdadırlar. Uzaktan toplu olarak, içerisinde ağaçların bir kısmının yuvarlak, kürevi bir form gösterdiği tahrip edilmiş çam kümeleri görünüşüne sahiptirler. Bu kürevi formu tepeler

* Yrd. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Kastamonu Eğitim fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kastamonu

** Bitki coğrafyası araştırmalarında ilk defa bulunan bitki türlerinin tescili, başka bir prosüdür olmadığından daha önceki örneklerde (Y.Dönmez; Trakya'da bulunan Yeni Bitki Türleri; M.Güngördü, Macar Meşesi (Q. Frainetto) nin Türkiye'deki Yeni Bir Yayılış Alanı; M. Avcı, Endemik Bir Meşe Türü, Kasnak Meşesi (*Quercus vulcanica* (Boiss. Heldr. ex) Kotschy)'nin Türkiye'deki Yeni Bir Yayılış Alanı; A. Çoban, Ganoslarda Kayının Yeni Bir yayılış Alanı) olduğu gibi, mevcut literatüre göre belirtildiğinden, bizde bu usule uyduk.

koyu yeşil bir renge sahip olduklarından , uzaktan gayet kolay fark olunurlar. Alt katta ise esas itibariyle *Juniperus oxycedrus*, *Quercus cerris*, *Quercus pubescens*, *Quercus coccifera*, *Corylus avellana*, *Crataegus monogyna*, *Daphne ponticum*, *Daphne mezereum*, *Prunus* gibi türler bulunur. Ebe karaçamı (*Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana*)¹'nin burada bahsedilen esas yayılış alanından başka şimdiye kadar yine aynı yörede üç farklı bulunuş yeri daha tespit edilmiştir. Bu yerler Bolu'nun doğusunda, Bolu'ya 15-20 km mesafede bulunan Bünmük, Kirha ve Rüzgarlar köyü yakınlarıdır (SAATÇIOĞLU, 1955).

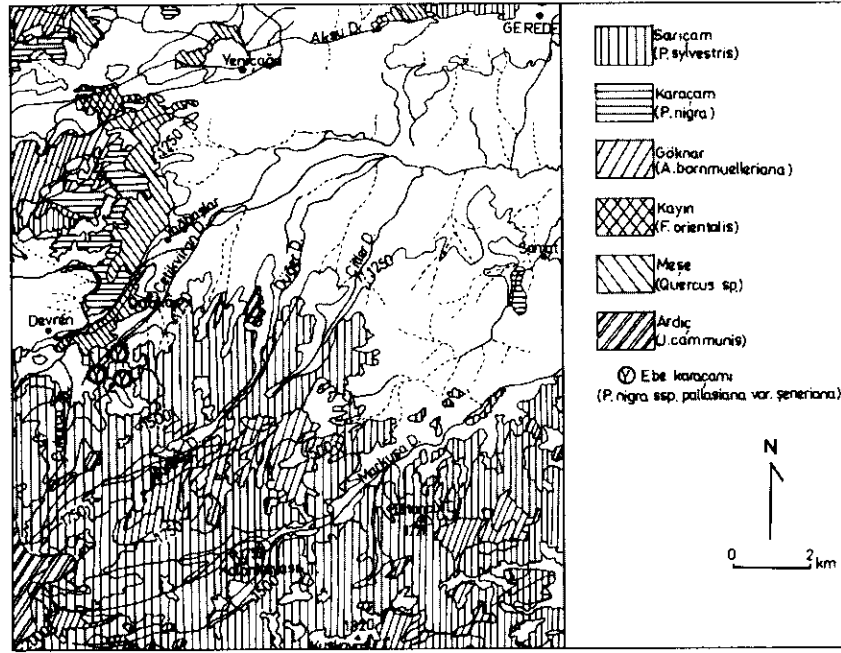
Genel yayılış alanı yukarıda belirtilen Ebe karaçamının varlığı Kütahya- yaylababa köyü, Tavşanlı'ya doğru Şahmelek köyü, Tunçbilek – Yenimelek ve Domaniç'in güneyinde karaçam ormanlarında da tespit edilmiştir (YALTIRIK, 1986). Ayrıca Alaşehir, Bahadır köyü, Alakıraç mahallesi civarında da Ebe çamının yeni bir doğal yayılış alanı mevcuttur. Yörede Ebe çamına eşlik eden diğer türler *Juniperus nana*, *Rosa*, *Arbutus andrachne*, *Myrtus comminus*, *Pistacia terebinthus* dur (ALPTEKİN, 1987).

2000 Temmuz ayında Prof. Dr. Y.Dönmez[†] başkanlığında Koroğlu dağları ve çevresinde yaptığımız bitki coğrafyası araştırma gezisinde , araziden topladığımız bitki numuneleri arasında yer alan Ebe karaçamı (*Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana*), mevcut literatüre göre bu sahada ilk defa tarafımızdan bulunmuştur (Foto-1). Ebe karaçamının tarafımızdan tespit edilen bu yeni yayılış alanı, Gerede'nin güneyinde Devren ve Ortaköy civarıyla Çetikviran vadisi – Çukurca dere arasındaki sarıçam orman sahasıdır (Foto 2).Ebe karaçamı Çetikviran deresi yukarı çığırındaki kuzeybatı yamaçlarında 1350- 1450m. ler arasında 6-7m. boyunda, 30- 40 cm. çapında, 10-15 ağaçtan oluşan topluluklar meydana getirir (Şekil-1).

Sarıçam orman sahası içinde yer alan Ebe karaçamina eşlik eden diğer türler, karaçam (*Pinus nigra*), yüksek kesimlere doğru tek tük göknar (*Abies bornmüelleriana*), tüylü meşe (*Quercus pubescens*), ispir meşesi (*Q. syspirensis*), gürgen (*Carpinus betulus*), ova akçağacı (*Acer campestre*), saçlı meşe (*Q. cerris*), cüce ardıç (*Juniperus nana*), adi ardıç (*J.communis*), kartopu (*Vibirnum lantana*), fındık (*Corylus avellana*), kurtbağrı (*Ligustrum vulgare*), yeşil yapraklı cehri (*Rhamnus alaternus*), defne yapraklı laden (*Cistus laurifolius*), dağ muşmulası (*Cotoneaster*), ahlat (*Pirus elaeagrifolia*) ve yabani gül (*Rosa*) dür (Foto 3).

¹ Ebe karaçamında ibrelenme çok sık, kompaktır. İbreler dal uçlarında toplanmıştır. Dallanma genellikle ibrelenme gibi sıkır, hakiki bir esas gövde yoktur, esas gövdenin daha fazla, çok dallanmış tali gövdelere ayrılması ya hemen topraktan veya topraktan itibaren 50cm. yukarıdan olur. Sürgünler çok dallı ve kısa, 5-8cm. uzunluktadır. Tepe kısmı kürevi biçimdedir (Foto 1). 10-15m. ye kadar boylanabilen Ebe karaçamının kozalakları ise var. *Pallasiana* gibi aynı biçim ve renkte, yalnız daha küçük ve daha hafif, 34-35mm. uzunlukta, 19-26mm. genişliğindedir (SAATÇIOĞLU, 1955).

[†] Araziden toplanan bitkilerin teşhisini yapan hocam Prof. Dr. Y. Dönmez'e teşekkür ederim.

Şekil-1. Ebe karaçamının Bolu çevresindeki yeni yayılış alanı
Figure -1. *Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana* in Bolu environment.

Sözü edilen doğal yayılış alanından başka Kastamonu'nun Kaşçılar köyü Kınık mevkiinde de Karaçam orman sahasında 15 – 18m. boyunda 1m. çapında yaşlı bir Ebe karaçamına rastlanılmış olması bu çam varyetesinin eskiden çok daha yaygın olduğunu, bugün için ise, tahripten kurtulabildiği yerlerde ancak çalı formunda tutunabildiğini aksettirir(Foto 4).

Bolu yöresi dışında Türkiye'de yayılış alanı oldukça sınırlı olan Ebe karaçamının Türkiye'ye özgü endemik bir varyete oluşu, bu varyetenin önemini daha da artırmaktadır. Ülkemizin bu endemik çam varyetesinin yeni yayılış alanları da dikkate alınarak koruma altına alınması, doğal değerlerimizin korunması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Foto-1. Bolu çevresinde yeni yayılış alanında (Çetiviran vadisi- çukurca dere arası) tespit edilen Ebe karaçamından bir görünüm.

Photograph-1.A view of *Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* var. *Şeneriana* in its new distribution area in Bolu environment (Çetiviran -çukurca)

Foto-2. Aynı sahadaki Ebe karaçamının yakından görünümü.
Photograph-2. Pinus nigra ssp. Pallasiana var. Şeneriana in the same area

Foto-3. Aynı yerde sarıçam sahasındaki Ebe karaçamından başka bir görünüm.
Photograph-3. Another view of the Pinus nigra ssp. Pallasiana var. Şeneriana in Pinus sylvestris forest.

Foto-4. Kastamonu çevresinde korunmuş Ebe karaçamı
Photograph-4. A protected sample of Pinus nigra ssp. Pallasiana var. Şeneriana in Kastamonu environment.

KAYNAKÇA

- ACATAY,A., 1956, Ehrami karaçam (Pinus nigra var. Pyramidata), İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt VI, Sayı 2, İstanbul.
- ALPTEKİN,Ü.C., 1986, "Anadolu Karaçamı (Pinus nigra Arn. ssp. Pallasiana Lam, Holmboe)'nin Coğrafik Varyasyonları", İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ALPTEKİN,Ü.C., 1987, Pinus nigra Arn. ssp. Pallasiana Lamb. Holmboe var. Şeneriana Saatçi'nin Yeni Bir Yayılış Alanı, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 37, Sayı 1. İstanbul.
- GEVELİ,M., 1998, Bolu- Gerede Güneyindeki Sahanın Bitki Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- SAATÇIOĞLU,F., 1955, Pinus nigra Arnold'un Yeni Bir Varyetesi (Pinus nigra Arnold var. şeneriana Saatçioğlu, var. nov.), İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt V, Sayı 2. İstanbul.
- ÜNALDI E,Ü.,2005, Endemik Bir Karaçam Türü Ebe Karaçam (Pinus nigra Ssp. Pallasiana Var. Şeneriana)'In Domaniç (Kütahya) Civarındaki Yayılış Alanının Özellikleri, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, Elazığ.
- YALTIRIK, F.,1986,Ebe Karaçamı ve Ehrami Karaçamı. Çevre Koruma Dergisi, Ankara.
- YALTIRIK, F., 1992, Ülkemizin İki Çam Varyetesi: Ebe Karaçamı ve Ehrami Karaçam, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi. Sayı 74, Ankara.
- YÜCEL,E., 2000, Ebe Karaçamının (Pinus nigra ssp. pallasiana var. şeneriana) Biyolojik ve Ekolojik özellikleri, Birlik Ofset Matbaacılık, Eskişehir.

